

A NÉPZENEOKTATÁS JELENLÉTÉNEK VIZSGÁLATA SZAKGIMNÁZIUMI TANULÓK KÖRÉBEN

EXPLORATION OF FOLK MUSIC EDUCATIONAL ASPECTS AMONG VOCATIONAL HIGH SCHOOL STUDENTS

Dragony Gábor

Abstract: In this research, we explore the curricular and extracurricular scenes of folk music education via paper-based questionnaire data collection. 103 students, from grade 9–14th of eight vocational secondary schools that teach folk music (as well) participated in this study. They represent different regions of Hungary. These art high schools offer full-time folk music training (field of study), where one can choose his/her specialization, i.e., instrument and/or singing. The questionnaire on one hand examines background variables and on the other hand it surveys the students' views on the non-cognitive components of the curricular and extracurricular scene of folk music education, together with the attendance of events, their experience values, and developmental prospects. The answers highlight the similarities and differences that characterize the school and out-of-school folk music scenes. By further analysis of the gained data, new trends need to be identified, as there is almost no research on folk music education in Hungary. The students' answers define the characteristics of the curricular and extracurricular scenes. It is necessary and possible to develop the methodologies of the scenes based on those. One such peculiarity in both areas is the lack of folk music field collection. However, this is essential and important in the professional training of future folk musicians, in which all professionals, educators, and folk music researchers agree.

Keywords: curricular and extracurricular folk music education, folk music camps, folk music, folk culture

1. Bevezetés

A népzeneoktatás megjelenése a kurrikuláris oktatás helyszínein csupán néhány évtizedes múltra tekint vissza. Az extrakurrikuláris helyszíneken azonban korábban és a jelenlegi rendszerrel párhuzamosan is megjelentek olyan oktatási formák (Kiss, 2006), amelyekről tudományos értelemben keveset tudunk. Doktori kutatásomban – melynek része a jelen vizsgálat – arra szeretnénk választ kapni, milyen hasonlóságok és különbségek vannak a népzeneoktatás szerepeit tekintve a kurrikuláris és extrakurrikuláris helyszíneken. Gyakorló népzeneoktatóként sokszor tapasztalom a terület feltáratlanságából, a kevés kutatásból és a kisszámú szakirodalomból fakadó hiányosságokat. A népzeneoktatásban az extrakurrikuláris színtér nyújtotta lehetőségekről (Báthory, 1997; Pásku–Münnich, 2000; Nahalka, 2003; Bárdossy, 2011) köznapi értelemben sok szó esik, az „előnyeit”, hatását tudományos alpra helyezve, empirikus kutatással is szükséges bizonyítani.

A népzeneoktatásnak nagyon sok közös pontja van a zenei művészeti neveléssel, de vannak speciális céljai is (Várad, 2019; Várad, 2010; Stachó, 2008; Mark, 2002; Johansen, 2010). Mind az iskolai,

mind az iskolán kívüli népzeneoktatás a hagyományokban gyökerezik, a táncházmozgalom indította útjára, és a népzene kutatás tudományos eredményein is alapul (Dobszay, 2009; Sárosi, 2003; Sebő, 2009; Halmos, 2006). A hagyományban élő népzeneoktatás hosszú időn keresztül a népzeneészek képzésére vonatkozott (Agócs, 2010; Könczei, 2011). Ez határozta meg a mára kialakult intézményesített és intézményen kívüli népzeneoktatást. Nemcsak a táncházak igényeltek képzett népzeneészeket és népzenei oktatókat, hanem a mozgalom nyomán létrejött népdalköröknek, zenekaroknak is szükségük volt a megfelelő szakmai segítségre (Béres, 1979). Ezt felismerve indult meg tanfolyamok sora különböző intézményekben, majd alapfokú zeneiskolák és középiskolák is megkezdtek működésüket. Ezek száma, tartalmi szabályozása folyamatosan változott és változik (Dragony, 2018).

A népzeneoktatás funkciói, céljai, feladatai, azaz szerepei az oktatás különböző szinterein hasonlóak és különbözőek. Az extrakurrikuláris jelző vonatkozik a kötelező tanórán kívüli iskolai, illetve iskolán kívüli alkalmakra is, ezeket a szakirodalom alapján sokféle szempont szerint lehet elkülöníteni és összehasonlítani (Trencsényi, 2006). Extrakurrikuláris népzeneoktatási szintérnek tekinthetők a szakkörök, táborok, szakmai fórumok (továbbképzések, tanfolyamok, találkozók, fesztiválok), táncházak, koncertek, részvétel zenekarban, gyűjtőutak, versenyek és az iskolán kívüli magánoktatás (Dragony, 2017). Az extrakurrikuláris népzeneoktatás a művészeti nevelésnek az a területe, mely értékeket képvisel és a hagyományon alapul. Az oktatásba bevont főbb szereplői a még élő, aktívan zenélő hagyományörző mesteremberek. A velük való találkozásoknak, a néprajzi környezet megismerésének megkerülhetetlen alkalmai a gyűjtőutak. A különféle oktatási alkalmak, szinterek a növendékek zenei fejlődése mellett folklór háttérismereteket biztosítanak élményeket nyújtó módszerekkel.

Kutatásunkban a következő kérdésekre keressük a választ: Hogyan alakul a tanulók „mozgása” a kurrikuláris és az extrakurrikuláris szinterek között? Az iskola szervezésében vagy az iskolán kívül vesznek részt többször a gyerekek a felsorolt alkalmakon? Mennyire érzik a növendékek szakmai fejlődésük színtérének az extrakurrikuláris alkalmakat? A család társadalmi, gazdasági és kulturális háttére összefüggésben van-e a népzene tanulóval?

Kutatási kérdéseinkhez a következő hipotézisek kapcsolódnak: H1: Feltételezésünk szerint a kurrikuláris és az extrakurrikuláris szintér egymástól nem független, az „átjárás” mindkét irányban megvalósul. Feltételezésünk továbbá az, hogy nagyobb az aránya azoknak a tanulóknak, akik a kurrikuláris szinterről keresnek fel extrakurrikuláris helyszíneket is (például szakmai tábort, táncházat), mint azoknak, akik utóbbi szinterről lépnek az intézményes oktatásba. H2: Feltételezésünk szerint a közoktatási rendszerből és szabályozásából adódóan a növendékek ritkábban jutnak el népzeneoktatási alkalmakra az iskola szervezésében annak ellenére, hogy a szakgimnáziumi tanterv rögzíti ennek lehetőségét és szükségességét. H3: Úgy véljük, a növendékek szerint teljes mértékben vagy nagymértékben hozzájárulnak az extrakurrikuláris népzeneoktatási szinterek a saját szakmai fejlődésükhöz. H4: Feltételezzük, hogy a jobb anyagi helyzetben lévő és magasabb iskolai végzettségű szülőkkel rendelkező növendékek gyakrabban vesznek részt extrakurrikuláris népzeneoktatási alkalmakon. A háttérváltozók részletes elemzése alátámaszthatja azt a megállapítást, mely szerint a nem iskolai extrakurrikuláris programokon való részvétel nagy anyagi ráfordítást igényel a szülőktől, így ezeket a jobb anyagi helyzetű családok veszik igénybe (Pusztai 2009).

2. A kutatás bemutatása

2.1. A minta ismertetése

Jelen kérdőíves kutatásunk mintája a különböző régiókban működő, nyolc művészeti és zeneművészeti szakgimnázium népzene tanszakos 9–14. évfolyamos diákja (N=103). A kérdőívet a próbamérést követő javítás után az iskolában töltötték ki a növendékek. Az adatokat, válaszokat SPSS statisztikai programmal dolgoztuk fel. A középfokú népzeneoktatás a közoktatási intézményrendszerben (kurrikuláris helyszínen) a 2016/17-es tanévtől művészeti szakgimnáziumokban történik. Az Oktatási

Hivatal *OM* azonosítók és tanulmányi területek jegyzéke a középfokú iskolai felvételihez a 2019/2020. tanévre című dokumentumában nyolc szakgimnázium hirdetett népzenei képzést. Az iskolák területi eloszlása, fenntartója, és feladatellátása szerint is változatosságot mutat. Három szakgimnázium működik Budapesten, egy a Közép-Dunántúl, egy az Észak-Alföld, egy a Dél-Alföld, egy az Észak-Magyarország és egy a Közép-Magyarország régióban. Öt intézmény központi állami, két szakgimnázium egyházi fenntartású (egyházközség és szerzetesrend működteti), egy pedig felsőfokú oktatási intézményhez, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemhez tartozik.

2.2. Háttérváltozók vizsgálata

A mintánkban szereplő válaszadó növendékek a 9–14. évfolyamon tanulnak. Az adatok alapján mind a nyolc szakgimnáziumban zajlott népzeneoktatás 9–12. évfolyamon a 2018/2019-es tanévben (kérdőívünk felvétele idején), öt szakgimnáziumban volt 13. és két szakgimnáziumban volt 14. évfolyam. Az utóbbi évfolyamokon tanulók jelenléte utal az intézményben folyó középfokú szakirányú továbbtanulásra, a felsőfokú tanulmányokra való készülést azonban nem lehet a számokból megállapítani. Érdekes megfigyelni a szakgimnáziumi népzeneoktatásban résztvevők nemének arányát. Közel háromnegyedük lány (72 százalék), ez az arány ellentmond az egykor a hagyományban működő zenészek nemek szerinti eloszlásának. A „profí” zenészek (cigányzenészek), akik a zenélésből éltek, túlnyomó részt férfiak voltak. Az „amatőrök” (parasztzenészek) között lehetett nő, játszhatott nő paraszti hangszeren, például citerán. Ezeket a hangszereket könnyű „párosítani” az énekléssel (a növendékek 52 százaléka tanul népi éneket, és 32 százaléka citerát). A kérdőívvel a szakok/főtárgyak választását is feltárjuk. A hangszerpárosítás eredményei is a fenti megállapítást támasztják alá: a kérdőívben szereplő ének A szakhoz/főtárgyhoz kapcsolódó B szak/főtárgy 35 százalékban citera, a citera A szak/főtárgy 44 százalékban jár együtt ének B szakkal/főtárggyal. A hegedű és a brácsa tanulásának százalékértéke (22 és 24 százalék), illetve a hangszerpárosításuk egymással (A szak/főtárgy hegedű mellett B szak/főtárgy brácsa választása 52 százalék) mutathatja azt, hogy a rövid múltra visszatekintő intézményi népzeneoktatásban még ma is megvan a „klasszikus” hangszerválasztás.

A háttérváltozókra vonatkozó kérdések a növendékek lakóhelyének, a tanév közbeni tartózkodási helyének, az iskolától való földrajzi távolságának feltérképezését is szolgálják. A tanulók 60 százaléka nem lakik otthon, 55 százaléka kollégista, 5 százaléka pedig albérletben vagy rokonoknál lakik. A kollégista középiskolások aránya Magyarországon 2016-ban tíz százalék körül alakult, így a mintám 55 százalékos aránya még akkor is magasnak mondható, ha az országos adatok esetében növekvő tendencia tapasztalható. A növendékek 54 százaléka 50 km-es távolságon belül lakik a szakgimnáziumtól, és csak 26 százalékuk lakik több mint 100 km-re. Annak, hogy a kisebb távolságra élők is beköltöznek a kollégiumba (albérletbe és rokonokhoz), lehetséges oka az, hogy a sajátos képzőhelyeken a növendékek a bejárással nehezebben tudnák megoldani részvételüket a gyakorlatokon, próbákon a megnövekedett óraszámú intézményesített oktatásban és a tanórákon kívüli alkalmakon (tanítási időt követően délután és/vagy este). Az iskolai szervezésű tanórán kívüli iskolai és az iskolán kívüli alkalmak közül egy esetben szignifikáns az összefüggés a lakóhely távolságával Khí-négyzet próbával tesztelve ($p=0,007$). Az extrakurrikuláris gyűjtés gyakorisága alacsony a nagy távolság miatt, és ez összefüggésben állhat a családok jövedelmi helyzetével.

A családi helyzet jellemzőinek feltárásában az eredmények szerint nem mutatható ki a mintánkban szignifikáns összefüggés a családszerkezet és a település típusa, valamint a lakóhely távolsága, a tartózkodási hely között. Nem paraméteres Wilcoxon próbával tesztelve szignifikáns eltérés van a szülők iskolai végzettsége között, az anyák magasabb végzettségűek ($p=0,019$).

A családtagok meglévő zenei képzettsége, gyakorlata és a nem iskolai szervezésű programokról való információszerezés összefüggésének keresztábrás vizsgálatában az anyák esetében van szignifikáns eltérés. Ott nagyobb arányban jelent információforrást a család, ahol az anya hivatásszerűen zenél ($p=0,025$).

A családtagok zenei aktivitása összefüggésben állhat a kulturális programokon való részvétellel. Mintánkat vizsgálva szignifikáns a korreláció mesterfokon hangszeren játszó családtag megléte és az operalátogatás között. Akinek van legalább egy mesterfokon játszó családtagja, az 16 százalékban évente néhányszor megy operába, akinek nincs, az csak 6 százalékban látogat évente néhányszor operaelőadást ($p=0,043$).

Kutatásunkban arra is keressük a választ, a népzenei tanuló szakgimnazisták közül gyakrabban járnak-e kulturális programokra azok, akik magasabb iskolai végzettségű szülőikkel rendelkeznek. Az apa végzettsége az operalátogatás gyakoriságára, az anya végzettsége a komolyzene-hallgatás gyakoriságára hat szignifikánsan. Akinek legalább főiskolai végzettségű édesapja van, 16 százalékban évi néhányszor operába megy, akinek nincs, az csak 3 százalékban néz meg operaelőadást ($p=0,001$). Ahol a családban legalább főiskolai végzettségű az anya, 29 százalékban hallgat havonta komolyzenét, ahol nem, ott csak 9 százalékban ($p=0,017$).

Vizsgálatunk a családok anyagi helyzetére is kiterjed, a kérdőívben felsoroltunk 11 ingóság-, illetve ingatlantípust. A nagyobb értékű fogyasztási cikkekkel való ellátottságra vonatkozó kérdés az objektív vagyoni helyzetet kívánja felmérni. A mintánkban szereplő növendékek családjai a válaszok alapján átlagosan hat, javakhoz sorolható tárggyal rendelkeznek. Hatig átlag alatti, hat felett pedig átlag feletti a jövedelmi helyzet. A családok 38 százaléka jobb, a többi inkább kevésbé jó jövedelmi helyzetben van. Ennek ellenére az iskolai szervezésű tanórán kívüli és az iskolán kívüli népzeneoktatási alkalmakon való gyakori részvétel oka lehet az, hogy közülük több ingyenes, például a verseny vagy a zenekari részvétel. A család szocioökonómiai státusza és a részvételi gyakoriság közötti összefüggés vizsgálata tehát további rész kutatást igényel. Így feltárulhat a népzeneoktatás újabb feltételezéseként megfogalmazott hátránykompenzáló szerepe is.

3. Kutatási eredmények

A kérdőívvel azt is vizsgáljuk, a növendékek véleménye szerint a tanórán kívüli alkalmak mennyire járulnak hozzá a saját szakmai fejlődésükhöz a felsorolt területeken. A kapott eredmények alapján rangsorolhatók a területek, azaz megállapítható, szubjektív megítélésük alapján melyik területet fejlesztik leginkább és legkevésbé az extrakurrikuláris színtereken. Ha a teljes mértékben és nagymértékben válaszok százalékos értékeit összeadjuk – a következő sorrend alakul ki: 1. repertoárismeret; 2. technikai tudás; 3. kamarazenélés; 4. előadói rutin és zenei memória; 5. zenei hallás; 6. stílusismeret; 7. improvizációs készség. A sorrend elején azok a területek állnak – repertoárismeret, technikai tudás, kamarazenélés – melyekre az iskolai népzeneoktatás ugyan a tantervben hangsúlyt fektet (a szakgimnáziumi kerettanterv kiemeli például sajátos módszerként az együttzenélést), azonban elmélyítésükhöz szükségesek a (szakgimnáziumi tantervben) 10. évfolyamtól előírt és az önként vállalt, választott szakmai gyakorlatok, például a szakmai táborok, folklorrendezvények, ahol lehetőség van a közös gyakorlásra, a közösségi zenei tevékenységekre. A repertoárismeret, -bővítés hatással van a tehetségfejlesztés folyamatára és a kamarazenélésre is.

1. táblázat. A növendékek szakmai fejlődéséhez hozzájáruló területek és a hozzájárulásuk százalékos megoszlása

	teljes mértékben	nagymértékben	teljes mértékben és nagymértékben összesen	kis mértékben	egyáltalán nem
hangszeres/énekes technikai tudás	38.2%	50.0%	88,2°%	11.8%	0.0%
repertoárismeret	51.5%	40.8%	92,3%	6.8%	1.0%

stílusismeret	38.6%	37.6%	76,2%	20.8%	3.0%
előadói rutin	53.4%	33.0%	86,4%	12.6%	1.0%
zenei hallás	35.9%	44.7%	80,6%	18.4%	1.0%
zenei memória	49.5%	36.9%	86,4%	10.7%	2.9%
improvizációs készség	40.2%	26.5%	66,7%	27.5%	5.9%
kamarazenélés	60.8%	26.5%	87,3%	11.8%	1.0%

A kérdőíves kutatásunk arra is irányul, hogy a zenetanulás nem kognitív komponensei, a felsorolt készségek, képességek, a személyiség fejlődésének egyes elemei a szakgimnazisták szerint melyik népzeneoktatási szintéren valósul meg inkább. Az oktatás módszereivel, azok különbözőségével lehet összefüggésben az affektív tényezők közül a népzeneoktatásban átélt pozitív stressz megélésnek aránya az iskolai és az iskolán kívüli szintereken. A 2. táblázatban látható, hogy a válaszadók 40 százaléka – több mint egyharmada – az iskolában, tanórán éli át a pozitív stresszt, 18 százalékuk az iskolai szervezésű tanórán kívüli alkalmakon, 15 százalékuk az iskolán kívül szervezett alkalmakon, 28 százalékuk pedig egyik helyen sem. A táblázatból az is leolvasható, melyik alkalmon milyen százalékban valósulnak meg a komponensek, és a színek jelölik a legmagasabb arányokat. Így szembeötlő a tehetségfejlesztés tanórai magas előfordulása, az iskolán kívüli alkalmakon való élményszerzés és flow, valamint az önbizalom magas értéke. Jellemző az iskolán kívüli szinterekre az aktív közösségi élet (a tanórán kívüli alkalmakon is magas arányban valósul meg) és a kapcsolatok kialakításának magas értéke. A motiváltság, a koncentráció és az önfegyelem legmagasabb százalékaránya a tanórai népzeneoktatáshoz kötődik. Érdekes megfigyelni, hogy az odafigyelés másokra százalékként a tanórán a legalacsonyabb, ez fakadhat egyrészt az egy tanár – egy diák egyéni munkaformából, másrészt feltételezhetően az iskolán kívüli alkalmakon nagyobb eséllyel játszanak együtt olyan zenésztársakkal a növendékek, akikkel még nem vagy keveset muzsikáltak együtt, ezért nagyobb szükség van arra, hogy egymás jelzéseire fókuszáljanak. Az együttműködés százalékos értéke az iskolai szervezésben tanórán kívül a legmagasabb, erre magyarázat lehet az iskolai baráti, aktív zenei közösség.

2. táblázat. A növendékek szakmai fejlődéséhez hozzájáruló területek és a hozzájárulásuk százalékos megoszlása

	iskolában, tanórán	iskolai szervezésben tanórán kívül	iskolán kívül	egyik helyen sem	nincs válasz
önkifejezés	33%	19%	45%	3%	0%
tehetségfejlesztés	79%	13%	8%	0%	0%
élményszerzés	2%	42%	55%	1%	0%
motiváltság	42%	19%	39%	0%	0%

koncentráció	72%	21%	7%	1%	0%
önfegyelem	67%	21%	11%	1%	0%
flow	12%	32%	56%	0%	0%
stressz	40%	18%	15%	28%	0%
önbizalom	26%	30%	44%	0%	0%
megbízhatóság	49%	26%	21%	5%	0%
kommunikáció	31%	34%	32%	3%	0%
aktív közösségi élet	6%	46%	46%	2%	0%
kapcsolatok kialakítása	8%	32%	60%	0%	0%
odafigyelés	11%	66%	23%	0%	0%
együttműködés	16%	53%	15%	0%	17%

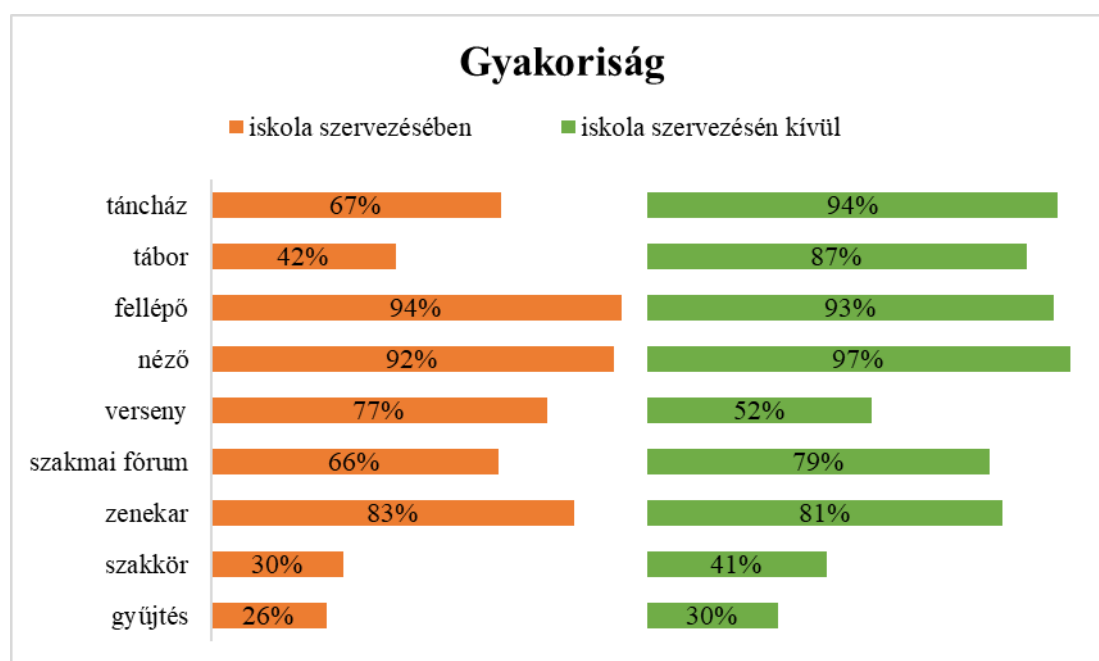
Kutatásunkban keressük az összefüggést a népzenei tanulmányok kezdetének szintere és az extrakurrikuláris alkalmakon való részvétel gyakorisága között. Nincs szignifikáns különbség abban, hogy azok, akik nem alapfokú művészeti iskolában/zeneiskolában kezdtek el népzenei tanulni, gyakrabban járnak-e iskolai szervezésen kívüli – extrakurrikuláris – alkalmakra, mint azok, akik ott kezdtek népzenei tanulni. A 3. táblázat eredményeiből a következő tendenciák rajzolódhatnak ki: bárhol is kezdte a növendék a népzenei tanulást, a felsoroltak közül gyakran részt vesz táborban, tánccházban, fellépőként és nézőként népzenei rendezvényen és zenekarban, így megvalósul két zenei viselkedésforma (hallgató és előadó). Ezek tantervben is ajánlott szinterei a középfokú népzeneoktatásnak. Szintén szerepel a tantervben népzeneoktatási szintéreként a gyűjtés (még élő adatközlőktől) terepen, azonban az alapfokú művészeti iskolában/zeneiskolában kezdett növendékek 68, a nem alapfokú művészeti iskolában/zeneiskolában kezdett növendékek 73 százaléka soha nem vett részt népzenei gyűjtésben. Ezen szükséges változtatni a népzeneoktatás iskolai gyakorlatában az okok feltárásával.

3. táblázat. A népzenei tanulmányok kezdetének szintere és az extrakurrikuláris alkalmakon való részvétel gyakorisága százalékos arányban

extrakurrikuláris szinterek	alapfokú művészeti iskolai népzenei tanulási kezdet			nem alapfokú művészeti iskolai népzenei tanulási kezdet		
	gyakran	ritkán	soha	gyakran	ritkán	soha
tánccház	49%	48%	3%	58%	33%	10%

tábor	66%	20%	15%	59%	31%	10%
koncerten fellépő	47%	45%	8%	48%	48%	5%
koncerten néző	54%	43%	3%	42%	55%	3%
verseny	16%	39%	45%	6%	39%	55%
szakmai fórum	33%	46%	21%	31%	46%	23%
zenekar	48%	36%	16%	60%	18%	23%
szakkör	11%	27%	61%	15%	30%	55%
gyűjtés	8%!	23%	68%	0%!	28%	73%

A növendékek extrakurrikuláris szintereken való részvételi gyakoriságát vizsgálva szembevetendő az adatok azonossága és különbözősége. A tánc házi és a tábori részvétel az iskola szervezésén kívüli alkalmakon magasabb százaléértékű. Figyelemre méltó, hogy fellépőként és nézőként szinte azonos arányban közreműködnek a növendékek koncerteken, illetve a zenekarban való szereplésük is ugyanolyan arányú.

1. ábra. Extrakurrikuláris alkalmakon való részvétel a gyakran és ritkán válaszok együttes arányában

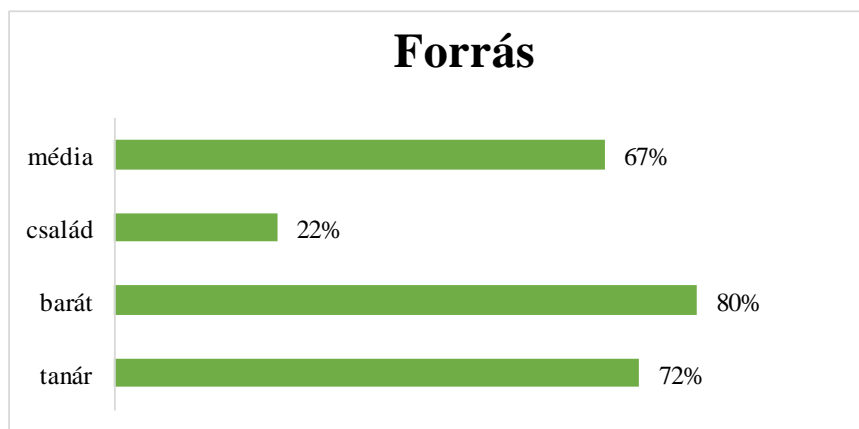
Regresszió-analízis segítségével nyert adatok szerint két tényező hat arra, hogy valaki extrakurrikuláris szintéren zenekari foglalkozáson vesz részt. Az egyik a régió: a budapestiek nagyobb eséllyel vesznek részt extrakurrikuláris zenekari foglalkozáson (a nem budapestiekhez képest), illetve a nemek közül a fiúk azok, akik nagyobb arányban közreműködnek zenekarban. A vizsgálat magyarázó változói: nem, évfolyam, településtípus, régió (Budapest vagy vidék), apa végzettsége és anya végzettsége. A megmagyarázott változó (célváltozó): részvétel extrakurrikuláris zenekarban

(ritkán vagy soha, gyakran). Ez egy modell szintű vizsgálat, tehát az eredmény interpretálható úgy is, hogy a budapesti fiúk vesznek részt a legnagyobb arányban. A többi tényező hatása pedig nem szignifikáns, tehát az, hogy milyen településtípuson lakik valaki, az nem meghatározó.

Ha azt vizsgáljuk, inkább az iskola szervezésén kívül nyújtottak-e élményeket a különböző tevékenységek azoknak, akik nem alapfokú művészeti iskolában/zeneiskolában kezdtek el népzenei tanulni, akkor a felsoroltak esetében egyik esetben sem beszélhetünk szignifikáns különbségről. Mégis érdemes elemezni néhány adatot, mert a tevékenységek élményt nyújtó volta mellett a zeneoktatás tanórai és nem tanórai módszereiről is képet nyújtanak. Az eredeti hangzó- és képi anyag felhasználása túlnyomó részt az iskolai tanórák jellemzője. Az adatközlőkkel való találkozás élményének százalékos aránya ellenben kicsi a tanórán, így a gyűjtés, illetve a tőlük való tanulás lehetősége sem valósulhat meg a népzeneoktatásnak ebben a szervezeti formájában. A tanárral való együttzenélés élményében nagy százalékban részesülnek a növendékek a tanórán, ez kifejezheti a pozitív tanár-diák kapcsolatot, a tanár-diák tanítás-tanulás folyamatát, és az abban rejlő szakmai és személyiségfejlesztés megvalósítását is. A tananyag egyéni érdeklődés szerinti kiválasztásának élménye szintén jellemző a tanórára, és az egy tanár – egy diák személyes interakcióval együtt lehetőséget nyújt az adaptív, differenciált oktatásra, a tehetséggondozásra és a felzárkóztatásra. (A szakgimnáziumi kerettanterv szerint három tényező határozza meg a zenei anyag kiválasztását: a tanuló technikai tudása, muzikalitása és zenei érettsége.) A baráttal, más növendékekkel való együttzenélés jellemzően inkább a kurrikuláris szintéren kívül nyújt élményt. Az eredmények további összefüggésben állhatnak a népzeneoktatás látens pedagógiai hatásrendszerével.

Megvizsgáltuk, hogy a válaszadók hol kezdték népzenei tanulmányaikat. Az eredmények azt mutatják, hogy a növendékek közül 63 fő kezdte népzenei tanulmányait alapfokú művészeti iskolában, és 6 fő jelölt meg valamilyen más közoktatási intézményt. 34-en jelölték meg kezdeti szintérnek a szakkört, tábort, családot, magántanárt.

Vizsgált mintánkban azok, akik családban kezdték a népzenei tanulást, nem szereznek gyakrabban tudomást a családban a nem iskolai szervezésű programokról. Mind a családban, mind az intézményi keretek között kezdett növendékek esetében a barátok az elsődleges forrásai a programokról való információknak, őket követik a tanárok és végül a média. A családoknak van legkisebb szerepe abban, hogy a növendékek informálódjanak nem iskolai szervezésű programok felől. Az eredmények feltételezik, hogy az életkori sajátosságoknak megfelelően erős a kortársakkal való kapcsolatrendszer és annak hatása. A zeneoktatás egyik sajátosságából – az egy tanár – egy diák kapcsolatból – eredően a tanári szerephez hozzátartozik az ilyen típusú tájékoztatás és a részvételre való ösztönzés, a média szerepe pedig feltételezhetően azért ilyen jelentős, mert a mintában szereplő növendékek a média fogalmán inkább a közösségi médiát érthették az egyirányú kommunikációs csatornákkal (televízió, rádió) szemben.

2. ábra. Az extrakurrikuláris alkalmakról szóló információk forrása

4. Összegzés

Kutatásunkban a népzeneoktatás kurrikuláris és extrakurrikuláris színtereit tártuk fel papír alapú kérdőíves adatgyűjtés segítségével. Mind a tevékenységek, mind az élményszerzés vizsgálatának eredményei a népi hangszeres zenélés aktivitását teszik a középpontba mindkét helyszínen. Feltételezésünknek (H2) megfelelően a népzeneoktatás szerepei – feladatai és céljai – a növendékek szerint eltérő mértékben valósulnak meg a két szintéren, és a diákok szerint az extrakurrikuláris szintéren az élményeket formáló zenei tevékenységek gazdagabbak, és a zenei aktivitást jobban igénylik, mint a tanórákon megvalósulókat. Abban azonban a gyűjtés kivételével nem mutatkozik szignifikáns eltérés, hogy a lakóhely és az iskola távolsága mennyire befolyásolja a részvételt, illetve a népzene-tanulás kezdetének színtere sem befolyásolja a részvételi gyakoriságot és az ott átélt élményeket. Az eredmények alapján látható, hogy – hipotézisünket (H1) igazolva – nagyobb az aránya azoknak a tanulóknak, akik a kurrikuláris szintérről keresnek fel extrakurrikuláris helyszíneket is (például szakmai tábort, táncházat), mint azoknak, akik utóbbi szintérről lépnek az intézményes oktatásba. Annak azonban, hogy hol kezdődött a növendék népzene-tanulása, nincs befolyásoló hatása arra, honnan szerez a növendék információt az iskolán kívüli alkalmakról. A szakgimnazisták korosztályában meghatározó információforrás a baráti kör, megfigyelhető a kortársak befolyása. Nincs szignifikáns különbség abban, gyakrabban jutnak-e el a növendékek tanórán kívüli iskolai és/vagy iskolán kívüli népzeneoktatási alkalmakra, és az sem meghatározó e tekintetben, ki hol kezdte a népzene-tanulni. A táncházban és a táborokban való részvétel a gyakoribb extrakurrikuláris szintéren, a versenyeken inkább az iskolai szervezés az elterjedtebb, fellépőként és nézőként szinte azonos arányban közreműködnek a növendékek koncerteken, illetve a zenekarban való szereplésük is ugyanolyan arányú. A következő (H3) hipotézisünkkel kapcsolatban megállapítható, és az egyes szinterek élményszerzését vizsgálva látható, hogy az eredeti hangzó- és képi anyag felhasználása túlnyomó részt az iskolai tanórák jellemzője. Az adatközlőkkel való találkozás élményének százalékos aránya ellenben kicsi a tanórán, így a gyűjtés, illetve a tőlük való tanulás lehetősége sem valósulhat meg a népzeneoktatásnak ebben a szervezeti formájában.

A tanárral való együttzenélés élményében nagy százalékban részesülnek a növendékek a tanórán, és a tananyag egyéni érdeklődés szerinti kiválasztásának élménye szintén jellemző a tanórára. A baráttal, más növendékekkel való együttzenélés jellemzően szintén inkább a kurrikuláris szintéren kívül nyújt élményt. A tehetségfejlesztés inkább tanórán fordul elő, viszont a tanórán kívüli alkalmakon az élményszerzésnek, a flow-nak, valamint az önbizalomnak van magas értéke. Jellemző az iskolán kívüli szinterekre még az aktív közösségi élet és a kapcsolatok kialakításának magas százalékaránya. A motiváltság, a koncentráció és az önfegyelem legmagasabb százalékaránya a tanórai népzene-tanuláshoz kötődik. A növendékek az extrakurrikuláris alkalmak hozzájárulását a saját szakmai fejlődésükhöz (a teljes mértékben és a nagymértékben válaszokat összeadva) magasra – 92,3 százalék és 76,2 százalék közé – értékelik. Az eltérő arányok a fejlődési területek rangsorolását teszik lehetővé. A háttérváltozók jelen analízise (H4) nem ad teljes képet a családok gazdasági és kulturális tőkével való ellátottságának és a népzeneoktatásban való részvétel összefüggéséről. Az adatok további elemzése választ adhat arra a kérdésre, van-e a népzeneoktatásnak mérhető szocioökonómiai és szociokulturális hátrányokat kompenzáló szerepe, ereje. Vizsgálatunkkal és tanulmányunkkal szeretnénk hozzájárulni a népzeneoktatás területén hiányzó és szükséges kutatási eredmények gyarapításához.

Irodalomjegyzék

Agócs Gergely (2010): *A mesterség elsajátításának társadalmi intézménye a cigányzenészek körében.*

http://folkradio.hu/folkszemle/agocs_amestersegsajatitasa/index.php (letöltés: 2016.01.10).

Bárdossy Ildikó (2011): *Lehetséges kérdések és válaszok a curriculumfejlesztéshez.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet Nevelés- és Oktatásméleti Tanszék <http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/curriculum/index.html> (letöltés: 2017.10.10).

Báthory Zoltán (1997): *Tanulók, iskolák, különbségek.* Budapest, Okker Kiadó, 146, 158, 160., 179–190.

- Béres János (1979): *Tanulások a kecskeméti népzenei találkozó után*. Magyar Nemzet 1979 In (Sebő F. szerk.) (2007): *A táncház sajtója. Válogatás a korai évekből 1968–1992*. Budapest, Timp Kiadó, 130–131.
- Dobszay László (2009): *A népzene pedagógiai jelentősége*. In (Sebő F. szerk.): *Népzenei olvasókönyv*. Budapest, Hagyományok Háza, 262.
- Dragony Gábor (2017): *Extrakurrikuláris lehetőségek a népzeneoktatásban*. In (Kerülő J. és Jenei T. szerk.): *Új kutatások a neveléstudományban 2017*. Debrecen, Kreatív Help Bt., 113–121.
- Dragony Gábor (2018): *A népzeneoktatás múltjáról és jelenéről a művészeti nevelés tükrében*. In (Váradi J. és Szűcs T. szerk.): *A zenepedagógia múltja, jelene és jövője*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 99–114.
- Halmos Béla (2006): *A táncházmozgalomról*. In (Sándor I. szerk.): *A betonon is kinő a fű. Tanulmányok a táncházmozgalomról*. Budapest, Hagyományok Háza, 7–20.
- Johansen, Geir (2010): *Modernity, Identity, and Musical Learning*. In (Ruth Wright szerk.): *Sociology and Music Education*. Ashgate, 155–163.
- Kiss Ferenc (2006): *Számvetés – a népzenei mozgalom három évtizede*. In (Sándor Ildikó szerk.): *A betonon is kinő a fű. Tanulmányok a táncházmozgalomról*. Budapest, Hagyományok Háza, 67–70.
- Könczei Csongor (2011): *A kalotaszegi cigányzenészek társadalmi és kulturális hálózatáról*. Kriza Könyvek 36, Kriza János Néprajzi Társaság, 108–117.
- Mark, Michael L. (2002): *Nonmusical outcomes of music education: Historical considerations*. In (Richard Corwell – Carol Richardson szerk.): *The New Handbook of Research on Music Teaching and Learning: A Project of the Music Educators National Conference*. USA, Oxford University Press, 1045–1052.
- Nahalka István (2003): *Túl a falakon – Az iskolán kívüli nevelés módszerei*. Budapest, Gondolat Kiadói Kör, 7., 14.
- Pásku Judit – Münnich Ákos (2000): *Az extrakurrikuláris oktatás nem specifikus hatásai*. In: *Magyar Pedagógia* 100. évf. 1. szám 59–77.
- Pusztai Gabriella (2009): *A társadalmi tőke és az iskolai pályafutás*. Budapest, Új Mandátum Kiadó
<http://mek.oszk.hu/12100/12193/12193.pdf> letöltés: 2019. január 24. 54–56., 130 – 165.
- Sebő Ferenc (2009): *Népzenei olvasókönyv*. Budapest, Hagyományok Háza, 13–94.
- Stachó László (2008): *Érték, öröm és haszon a Kodály módszerben*. In: *Parlando*, 2008, 2. szám, 21–28. <http://www.parlando.hu/Kodaly-emlekev-Szeged-2008-2.htm> letöltés: 2016. április 23.
- Trencsényi László (2006): *A nevelési színtereket magába foglaló rendszer elemei*. In (Trencsényi L. szerk.): *Iskolán kívüli nevelés. Bölcsész Konzorcium*, 16–55.
- Váradi Judit (2019): *Az élménypedagógia szerepe a művészeti nevelésben*. In *Magyar Művészet*, 7. 3. sz. 59–66.
- Váradi Judit (2010): *How to educate an audience to acquire a taste for classical music (Hogyan neveljünk értő közönséget a komolyzenének?)* PhD disszertáció, University of Jyväskylä, Jyväskylä
- Szakképzési kerettanterv a(z) XLII. Előadóművészet ágazathoz tartozó 54 212 06 Népművészet II vonós/húros szakmairány szakképesítéshez 1–73. https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=713:szakkepzesi-kerettantervek_302016viii31ngmrendelet&catid=10&Itemid=166 (letöltés: 2017.04.18).
- A közoktatás indikátorrendszere 2017 (szerkesztette: Varga Júlia) MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet https://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/02/A_kozoktatasi_indikatorrendszer_2017.pdf 112. (letöltés: 2019.08.10).

OM azonosítók és tanulmányi területek jegyzéke a középfokú iskolai felvételihez a 2019/2020. tanévre. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/beiskolazas/2019/OM_azonosito2019/TagKodJegyzek.pdf (letöltés: 2019.01.28).

Szerző

Dragony Gábor, University of Nyíregyháza (Hungary). E-mail: dragon.gabor@gmail.com

